9036 ـ تعداد رکعات نماز تراویح

سوال

من قبلا هم این سوال را پرسیده‌ام و امیدوارم به من پاسخ دهید زیرا پاسخ‌هایی که گرفتم راضی کننده نبود. سوالم دربارۀ نماز تراویح است که آیا یازده رکعت است یا بیست رکعت؟ در سنت آمده که تعداد این رکعات یازده رکعت است و شیخ آلبانی ـ رحمه الله ـ در کتاب نماز تراویح می‌گوید یازده رکعت است و برخی از مردمی به مسجدی می‌روند که یازده رکعت می‌خوانند و برخی به مسجدی می‌روند که بیست رکعت ادا می‌کنند و این مسئله اینجا در ایالات متحده حساسیت ایجاد کرده. آنهایی که یازده رکعت می‌خوانند کسانی را که بیست رکعت می‌خوانند سرزنش می‌کنند و برعکس و قضیه تبدیل به فتنه شده و حتی در مسجد الحرام هم بیست رکعت می‌خوانند.

چرا نمازهای تراویح در مسجد الحرام و مسجد نبوی مخالف سنت است؟ چرا در این دو مسجد تراویح را بیست رکعت می‌خوانند؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

درست نیست که مسلمان در مورد مسائل اجتهادی میان اهل علم با این حساسیت رفتار کند و آن را به عاملی برای تفرقه و فتنۀ بین مسلمانان بدل سازد.

شیخ ابن عثیمین ـ رحمه الله ـ هنگام سخن دربارۀ کسی که همراه با امام ده رکعت می‌خواند و سپس می‌نشیند و منتظر نماز وتر می‌ماند و نماز تراویح را با امام کامل نمی‌کند می‌گوید:

بسیار باعث تاسف ماست که می‌بینیم در میان امت گستردۀ اسلام گروهی هستند که در اموری جدل مي‌کنند و دچار تفرقه می‌شوند که اختلاف در آن رواست و این اختلاف را عاملی برای اختلاف دلها قرار می‌دهند. اختلاف در امت از زمان صحابه وجود داشته اما با این وجود دلهایشان متفق بود.

مخصوصا وظیفۀ جوانان و همۀ پایبندان به مذهب است که یکدست و یکصدا باشند زیرا دشمنان در کمین آنان نشسته‌اند. (الشرح الممتع: ۴/ ۲۲۵).

دربارۀ این مسئله دو گروه دچار غلو شده‌اند: نخست گروهی که کار آنانی را که بیش از یازده رکعت می‌خوانند انکار می‌کنند

و کارشان را بدعت می‌شمارند و گروه دوم کسانی هستند که کار کسانی را که تنها یازده رکعت می‌خوانند انکار می‌کنند و آنها را به مخالفت با اجماع متهم می‌کنند.

بیایید به راهنمایی شیخ فاضل ابن عثیمین ـ رحمه الله ـ گوش فرا دهیم که می‌گوید:

شایسته نیست دچار غلو و افراط شویم؛ زیرا برخی از مردم از حیث التزام به سنت در مورد عدد [این رکعات] غلو می‌کنند و می‌گویند: بیشتر خواندن از آنچه در سنت آمده جایز نیست و به شدت کار کسانی را که بیش از آن می‌خوانند انکار می‌کنند و می‌گویند او گناهکار است.

این سخن بدون شک اشتباه است. چگونه می‌توان چنین شخصی را عاصی دانست حال آنکه وقتی از پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ دربارهٔ نماز شب پرسیده شد فرمود: دو رکعت دو رکعت است و تعداد آن را مشخص نکرد و واضح است که سوال کننده تعداد رکعات را نمی‌دانست؛ زیرا کسی که کیفیت نماز شب را نمی‌داند من باب اولیٰ تعداد رکعاتش را هم نمی‌داند. سوال کننده همچنین از کسانی نبود که خدمت پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ را کرده باشد تا بداند در خانهٔ ایشان چه می‌گذرد [و ایشان در خانه نماز شب را چند رکعت می‌خواندند] پس وقتی پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ چگونگی نماز شب را به ایشان گفتند بدون آنکه عدد آن را تعیین کند دانسته می‌شود که قضیهٔ نماز شب وسیع است و انسان می‌تواند حتی صد رکعت بخواند و با یک رکعت وتر کند.

اما این سخن پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ که فرمودند: همانگونه که می‌بینید من نماز می‌گزارم شما نیز نماز بگزارید حتی نزد خود اینها بر عموم لفظش نیست، برای همین آنان واجب نمی‌کنند که انسان یک بار با پنج رکعت وتر کند و باری دیگر با هفت رکعت و باری دیگر با نه رکعت و اگر قرار بود عموم لفظ حدیث را بگیریم باید می‌گفتیم واجب است که یک بار با پنج رکعت وتر کنی و یک بار هفت رکعت و باری دیگر نه رکعت، به ترتیب. بلکه منظور از حدیثِ همانگونه که می‌بینید من نماز می‌گزارم نماز بگزارید در مورد کیفیت و چگونگی نماز است اما در مورد عدد چنین نیست مگر آنکه نص آن را معین کرده باشد.

در هر صورت شایسته نیست که انسان دربارهٔ مسئله‌ای که برای اختلاف جا دارد و وسیع است بر مردم سخت بگیرد، تا آنجا که برادرانی را دیده‌ایم که در این مورد سخت می‌گیرند و امامانی را که بیش از یازده رکعت می‌خوانند متهم به بدعت می‌کنند و از مسجد بیرون می‌روند و اجری را از دست می‌دهند که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ درباره‌اش می‌فرماید: هر کس با امام به نماز ایستد تا آنکه نمازش به پایان برسد برایش [اجر] قیام یک شب نوشته می‌شود به روایت ترمذی (۸۰۶) و آلبانی در صحیح سنن ترمذی (۶۴۶) آن را صحیح دانسته است. گاه نیز بعد از خواندن ده رکعت می‌نشینند و صف‌ها به سبب نشستن آنان قطع می‌شود و چه بسا با هم سخن بگویند و باعث پرت شدن حواس نمازگزاران شوند.

ما در این شکی نداریم که آنان خواهان خیر هستند و در این کارشان مجتهدند اما هر مجتهدی نظرش درست نیست.

گروه دوم نیز برعکس اینها کار کسانی را که تنها یازده رکعت می‌خوانند به شدت انکار می‌کنند و می‌گویند شما از اجماع خارج شده‌اید حال آنکه خداوند متعال می‌فرماید:

وَمَن يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءتْ مَصِيرًا

نساء: ۱۱۵

(و هر کس پس از آنکه راه هدایت برای او آشکار شد با پیامبر به مخالفت برخیزد و غیر راه مومنان را در پیش گیرد وی را بدانچه روی خود را بدان سو کرده واگذاریم و او را به جهنم کشانیم و چه بازگشتگاه بدی است).

زیرا کسانی که پیش از شما بودند جز بیست و سه رکعت نمی‌شناختند! و سپس به شدت کار گروه اول را انکار می‌کنند که این نیز اشتباه است. (الشرح الممتع: ۴/ ۷۳ ـ ۷۴).

دلیل گروهی که خواندن بیش از یازده رکعت را در نماز تراویح جایز نمی‌دانند حدیث ابوسلمه بن عبدالرحمن است که ایشان از عائشه ـ رضی الله عنها ـ پرسیدند: «نماز رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ چگونه بود؟ ایشان فرمودند: ایشان در رمضان و نه در غیر رمضان بیش از یازده رکعت نمی‌خواند. چهار رکعت می‌خواند که از زیبایی و طولانی بودنش نپرس، سپس چهار رکعت می‌خواند که از زیبایی و طولانی بودنش نپرس، سپس سه رکعت [وتر] می]واند پس گفتم: ای رسول خدا شما پیش از آنکه وتر کنید می‌خوابید. فرمود: ای عائشه چشمان می‌خوابند و قلبم نمی‌خوابد به روایت بخاری (۱۹۰۹) و مسلم (۷۳۸).

آنان می‌گویند: این حدیث دال بر این است که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ در نماز شبش چه در رمضان و چه در غیر رمضان بر همین تعداد رکعات مداومت داشتند.

علما در پاسخ به این استدلال گفته‌اند: این از فعل رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ است و فعل ایشان دال بر وجوب نیست.

از ادلۀ واضح بر اینکه نماز شب و از جمله نماز تراویح [که نماز شب است] تعداد رکعاتش مقید نیست، حدیث ابن عمر است که می‌گوید: مردی از رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ دربارۀ نماز شب پرسید، پس ایشان فرمودند: نماز شب دو رکعت دو رکعت است پس اگر کسی از شما ترسید که صبح شود یک رکعت بخواند تا آنچه خوانده را وتر کند به روایت بخاری (۹۴۶) و مسلم (۷۴۹).

با نگاه به اقوال علما در مذاهب معتبر مشخص می‌شود که مسئلۀ نماز تراویح آسان و وسیع است و اشکالی در بیشتر خواندن از یازده رکعت نیست.

سرخسی از امامان مذهب حنفی می‌گوید:

آن نزد ما ـ به جز وتر ـ بیست رکعت است. (المبسوط: ۲/ ۱۴۵).

و ابن قدامه می‌گوید:

قول برگزیده نزد ابوعبدالله (یعنی امام احمد) رحمه الله در این باره بیست رکعت است و ثوری و ابوحنیفه و شافعی چنین گفته‌اند و مالک می‌گوید: سی و شش رکعت. (المغني: ۱/ ۴۵۷).

نووی می‌گوید:

نماز تراویح به اجماع علما سنت است و مذهب ما بر این است که بیست رکعت با ده سلام جداگانه است و خواندن آن به شکل منفرد و جماعت جایز است. (المجموع: ۴/ ۳۱).

این نظر مذاهب چهارگانه دربارۀ تعداد رکعات نماز تراویح است که همه نظر بر بیشتر خواندن از یازده رکعت دارند و شاید از جمله اسبابی که باعث شده نظر آنان بر بیشتر خواندن باشد این موارد باشد:

۱ـ بنابر نظر آنان حدیث عائشه دال بر محدود بودن رکعات نماز شب نیست.

۲ـ بیشتر خواندن از یازده رکعت از بسیاری از سلف روایت شده است. نگا: المغنی (۲/ ۶۰۴) و المجموع (۴/ ۳۲).

۳ـ پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ یازده رکعت می‌خواندند اما این نماز بسیار طولانی بود به طوری که کل شب را می‌پوشاند بلکه در یکی از شب‌ها که ایشان نماز تراویح را با یاران خود ادا کردند نمازشان به پایان نرسید مگر اندکی پیش از طلوع فجر تا جایی که صحابه ترسیدند به سحری نرسند و صحابه ـ رضی الله عنه ـ نماز پشت سر پیامبر را دوست داشتند و آن را زیاد نمی‌دانستند، بر همین اساس علما دیده‌اند که اگر امام نمازش را اینقدر طولانی کند برای نمازگزاران سخت می‌شود و چه بسا باعث تنفر آنان شود برای همین قرائت را کمتر و تعداد رکعات را بیشتر کردند.

حاصل آنکه: هرکس نماز تراویح را به همان صورت که از پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ وارد شده یازده رکعت بخواند کار خوبی انجام داده و کارش سنت است و کسی که قرائت نماز را کوتاه‌تر کند و تعداد رکعات را بیشتر، باز کار خوبی انجام داده و هیچ یک از دو کار مورد انکار قرار نمی‌گیرد.

شیخ الاسلام ابن تیمیه ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

تراویح را اگر مانند مذهب ابوحنیفه و شافعی و احمد بیست رکعت بخواند یا مانند مالک سی و شش رکعت بخواند، یا

سیزده یا یازده رکعت بخواند کار خوبی کرده چنانکه امام احمد بیان کرده است زیرا [بر تعداد رکعات] توقیف نیست و بر این اساس تعداد رکعات یا کم کردن آن بر حسب طولانی بودن قیام یا کوتاه بودن آن است. (الاختیارات: ۶۴).

سیوطی می‌گوید:

آنچه در احادیث صحیح و حسن وارد شده امر به قیام رمضان و ترغیب به آن بدون ذکر عدد خاصی است و ثابت نشده که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ نماز تراویح را بیست رکعت خوانده باشد و بلکه چند شب نمازی خواندند که عدد آن ذکر نشده سپس در شب چهارم از ترس آنکه بر مردم فرض شود و سپس از انجامش ناتوان گردند، به نماز نیامدند و ابن حجر هیثمی می‌گوید: به صحت نرسیده که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ نماز تراویح را بیست رکعت خوانده باشند و آنچه وارد شده مبنی بر آنکه ایشان این نماز را بیست رکعت می‌خواندند بسیار ضعیف است. (الموسوعة الفقهیة: ۲۷/ ۱۴۲ ـ ۱۴۵).

بنابراین برادر گرامی از این تعجب نکنید که نماز تراویح را بیست رکعت می‌خوانند چرا که پیش از اینان، آن امامان بزرگوار نیز نسل به نسل چنین کرده‌اند و در هر دو خیر است.

والله اعلم